

Европейски съд по правата на човека

Веебер срещу Естония

(Veeber v. Estonia)

жалба № 37571/97

(резюме)*

Решение от 7 ноември 2002 г. на III отделение на Съда

Чл. 8: право на зачитане на личния живот и на неприкосновеността на дома (и работното място); **чл. 6, т. 1:** право на достъп до съд при спор относно граждански права и задължения; **чл. 13:** право на ефективно вътрешноправно средство за защита

Самостоятелното обсъждане на съдебните решения, отделно от фактите, които са станали причина за производствата и за разглеждането на които Съдът не притежава компетентност *ratione temporis*, би означавало на Конвенцията да се придаде ретроактивно действие.

Само орган, който разполага с пълна компетентност, включително и с правото да отмени обжалваното решение във всичките му аспекти – по фактическите и по правните въпроси, съответства на понятието “съд” по смисъла на чл. 6, т. 1.

Фактите по делото

Жалбоподателят е собственик на търговска компания със седалище в Тарту, участвала в реконструкцията на топлоснабдителната мрежа на града.

На 14 ноември 1995 г. полицията в Тарту започнала наказателно производство срещу началника на отдела по енергетика на кметството, по подозрение, че при договарянето с Министерството на финансите на заем за ремонта на топлоснабдителната мрежа в размер, по-висок от одобрения и гарантиран от градския съвет, е злоупотребил със служебното си положение. Същия ден прокурорът на Тарту одобрил провеждането на претърсване на офисите на компанията на жалбоподателя, за да се установи дали там се намират някакви оригинални счетоводни документи, съдържащи необходима за разследването информация.

На 15 и 20 ноември 1995 г. полицията претърсила помещенията и иззела общо 86 папки с документи, които на практика представлявали цялата счетоводна документация на фирмата за 1994 г. и 1995 г. Отделните документи не били описани индивидуално, както се изисквало, а описът бил направен по папки. Жалбоподателят подал оплаквания срещу действията на полицията до прокурора на Тарту и до главния прокурор, в които твърдял, че проведеното претърсване и задържането на документите са в противоречие със закона и пропускът да се направи индивидуален опис на всеки документ представлява нарушение на НПК.

---

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

На 22 ноември 1995 г. полицейските власти уведомили жалбоподателя, че може да ползва документацията си на територията на полицейския участък, включително и да прави фотокопия. На 23 ноември прокурорът на Тарту инструктирал полицията да поправи пропуските в описа на документите и да върне тези от тях, които са ирелевантни за разследването. На 27 ноември жалбоподателят обжалвал тези мерки пред главния прокурор. Същия ден полицията върнала три от задържаните папки. Заместник-главният прокурор потвърдил предприетите от прокурора на Тарту действия, въпреки че признавал нарушенията, извършени при изземването на документацията.

На 10 януари 1996 г. компанията на жалбоподателя подала молба до административния съд с искане полицейските действия да бъдат обявени за незаконосъобразни. Съдът го оставил без разглеждане, поради липса на правомощия да се занимае с оплаквания, подлежащи на разглеждане по реда на гражданското или наказателното производство. Той не можел да интервенира в започналото наказателно производство и да преценява законността на мерките на органите на предварителното разследване. Апелативният съд потвърдил решението и прекратил производството в тази му част. Приел, че в административен процес не може да се преценява законосъобразността на действията на полицията, осъществени в рамките на наказателно производство. Съгласно НПК този надзор бил възложен на прокурора. На 15 януари 1997 г. Върховният съд отказал да даде на компанията на жалбоподателя разрешение за по-нататъшно обжалване.

Междувременно полицията решила да върне част от задържаните папки, но жалбоподателят писмено отказал да ги приеме. На 22 ноември 1996 г. тези документи били изпратени в градския съд в Тарту, където се водело наказателното дело срещу жалбоподателя.

На 4 декември 1995 г. полицията образувала наказателно производство срещу жалбоподателя. На 22 март 1996 г. той бил официално обвинен в злоупотреба със служебно положение, укриване на данъци и фалшифициране на документи, но на 28 юни първото обвинение било свалено. На 1 юли му било предявено ново обвинение в измама. Предварителното разследване приключило на 31 октомври и делото било изпратено в градския съд в Тарту.

На 31 октомври 1997 г. съдът признал жалбоподателя за виновен и го осъдил на 3 години и 6 месеца лишаване от свобода. Приел, че при изземването на документите от офисите му органите на предварителното разследване са нарушили изискванията на закона – били задържани документи, ирелевантни за разследването, не бил направен индивидуален опис на всеки документ и били иззети цели папки, като това затруднило както разследването на случая, така и съдебното му разглеждане.

Жалбоподателят обжалвал присъдата. Наред с другото твърдял, че безразборното задържане на документи е нарушило правото му на защита – не бил в състояние да представи необходими доказателства в съда, тъй като се намирили в полицията. Апелативният съд оставил присъдата в сила. Приел, че изземването на документите е било проведено в съответствие със закона.

Върховният съд потвърдил постановеното от по-долните съдилища по отношение на осъждането на жалбоподателя. Той приел обаче, че при изземването на документите процедурните норми не са били стриктно спазени, но нарушението не е било съществено и не е попречило на цялостното, пълно и обективно разглеждане на случая, нито пък е препятствало съда да постанови законосъобразно и обосновано решение.

Резюме на решението на Европейския съд

I. Относно твърдяното нарушение на чл. 8 от Конвенцията

50. Жалбоподателят се оплаква, че претърсването на офиса на компанията му и изземването на документи представляват нарушение на правата му по чл. 8 от Конвенцията. В тази връзка той подчертава, че много документи все още се задържат от полицията.

1. Компетентност ratione temporis

52-53. Според правителството, претърсването и изземването на документите са извън компетентността на Съда *ratione temporis*, защото са извършени преди Конвенцията да влезе в сила по отношение на Естония на 16 април 1996 г. и, тъй като представляват еднократни действия, не могат да бъдат разглеждани като продължаващо състояние на нарушение. Жалбоподателят застава на противоположната позиция, обосновавайки се с факта, че голям брой документи все още се задържат от полицията, като това се отразява на дейността на компанията му, и следователно проведените мерки не могат да бъдат ограничени до еднократен акт, а имат продължителен характер.

54-55. Съдът изтъква, че съгласно общоприетите принципи на международното право Конвенцията обвързва договарящите държави само относно факти, осъществени след влизането ѝ в сила за съответната държава. Той припомня също, че е утвърдил понятието за “продължаващо нарушение” на Конвенцията и неговите последици по отношение на границите на компетентността по време на органите по Конвенцията (виж напр. решението по делото [Папамихалопулос и др. с/у Гърция](#)¹ от 24.06.1993 г., А.260-В, стр. 69-70, §§ 40-46 и решението по делото [Лоузиду с/у Турция](#)² от 18.12.1996 г., *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI, стр. 2230, § 41).

В настоящия случай Съдът счита, че претърсването на офисите на компанията на жалбоподателя и изземването на документацията от там, извършени преди влизането в сила на Конвенцията по отношение на Естония на 16 април 1996 г., “са били еднократни действия, които въпреки последващия ефект не могат сами по себе си да причинят продължително съществуващо състояние на нарушение на чл. 8 от Конвенцията.” По отношение на съдебните решения на административните съдилища, с които е отхвърлено искането на компанията на жалбоподателя за разглеждане на действията на полицията, и които са постановени след 16 април 1996 г., Съдът е на мнение, че “самостоятелното им обсъждане, отделно от конкретните факти, станали причина за производството, би означавало на Конвенцията да се придаде обратно действие, което би било в разрез с общите принципи на международното право” (виж решенията по делата [Стамулакатос с/у Гърция](#)³ от 30.09.1993 г., А.271, стр. 14, § 33, и [Кефалас и др. с/у Гърция](#)⁴ от 08.06.1995 г., А.318-А, стр. 19-20, § 45).

---

¹ Papamichalopoulos and Others v. Greece

² Loizidou v. Turkey

³ Stamoulakatos v. Greece

⁴ Kefalas and Others v. Greece

Съобразно това Съдът смята, че възражението на правителството за липса на компетентност *ratione temporis* е основателно.⁵

2. *Неизчерпване на вътрешноправните средства за защита*

56-59. Правителството твърди още, че жалбоподателят не е изчерпал вътрешноправните средства за защита по отношение както на извършеното претърсване и изземването на документите, така и на последващото им задържане.

Във връзка с претърсването и изземването на документите той можел да обжалва акта на главния прокурор пред административния съд, можел да повдигне пред този съд и въпроса за конституционосъобразността на приложимите право и съдебна практика. Накрая, можел да предяви в гражданските съдилища иск за вреди.

Във връзка със задържането на документите в полицията правителството допълнително изтъква, че жалбоподателят никога не го е атакувал нито пред вътрешните съдилища, нито пред друг орган. Според него освен изброените вече три средства за защита в случая съществувала и допълнителна възможност – съгласно НПК жалбоподателят можел да подаде оплакване до прокурора. Прокуратурата била независим орган, административно свързан, но не и подчинен на Министерството на правосъдието, докато полицията била административно подчинена на Министерството на вътрешните работи. В дейността си прокурорът се подчинявал само на закона, упражнявал директен надзор върху законността на полицейските мерки и имал право да ги отмени или измени, както с оглед тяхната законосъобразност, така и по целесъобразност. След това жалбоподателят можел да подаде жалба пред административния съд.

Жалбоподателят не е съгласен с възраженията на правителството. Той твърди, че е изчерпал всички вътрешни средства за защита и подчертава, че главният прокурор е разгледал само формално жалбата му относно нарушенията на полицията при провеждането на претърсването и изземването на документите. По-нататък изразява съмнение в обективността на прокуратурата, която формирала заедно с полицията част от изпълнителната власт в държавата.

По отношение на възможността за обжалване на актовете на главния прокурор пред административен съд жалбоподателят твърди, че това средство не би могло да поправи нарушението, тъй като в компетентността на административните съдилища се включвала само преценката за законността на действията на главния прокурор при разглеждане на жалбата срещу полицейските мерки, но не и преценката по същество на самите мерки.

Жалбоподателят припомня също, че при разглеждането на наказателното дело е повдигнал въпроса за нарушението на негови конституционни права. Съдът обаче отказал да разгледа съответствието на приложимите към случая право и съдебна практика с Конституцията.

Накрая той оспорва и съществуването на гражданскоправното средство за защита, посечено от правителството.

60-61. Съдът, имайки предвид заключението си, че претърсването и изземването на документите не попадат под негова юрисдикция, не намира за необходимо да обсъжда дали жалбоподателят е изчерпал вътрешните средства за защита по отношение на тях. Той обаче следва да провери това относно

---

⁵ Решението е единодушно.

последвалото задържане на документите след влизането на Конвенцията в сила по отношение на Естония. В тази връзка Съдът припомня, че целта на чл. 35, т. 1 е да се даде възможност на договарящите държави да предотвратят или поправят нарушенията, които се твърди, че са извършили, преди тези твърдения да бъдат отнесени пред органите по Конвенцията (виж например решенията по делата *Ремли с/у Франция*⁶ от 23.04.1996 г., *Reports of Judgments and decision* 1996-II, стр. 571, § 33, и *Селмуни с/у Франция*⁷ от 28.07.1999 г., ECHR 1999-V, § 74).

“62. Съдът се позовава на установените в практиката му критерии, на които трябва да отговарят вътрешноправните средства за защита, а именно те трябва да имат връзка с твърдените нарушения и в същото време да са разполагаеми и достатъчни както на теория, така и на практика – в противен случай биха им липсвали изискваните достъпност и ефективност (виж например решението по делото *Акдивар и др. с/у Турция*⁸ от 16.09.1996 г., *Reports* 1996-IV, стр. 1210, § 66, и цитираното по-горе *Селмуни с/у Франция*, § 75). Въпреки това, едно вътрешноправно средство за защита трябва да бъде използвано, дори при съществуващо съмнение в неговата ефективност (виж например решението по делото *Раиф с/у Гърция*⁹ от 26.06.1995 г., DR 82, стр. 5).”

63. Съдът припомня също, че при спор относно изчерпването на вътрешните средства за защита, правителството носи доказателствената тежест да убеди Съда, че спорното средство е отговаряло на горепосочените критерии, т.е. било е ефективно, разполагаемо на теория и на практика в разглеждания момент, достъпно и годно да предостави компенсация във връзка с оплакванията на жалбоподателя, а също и че е предлагало разумни очаквания за успех. След като правителството удовлетвори това изискване, жалбоподателят следва да докаже, че е изчерпал твърдяното средство или че по някаква причина то е било недостатъчно и неефективно в конкретния случай или че са били налице особени обстоятелства, които го освобождават от изискването (виж например цитираните по-горе решения *Акдивар и др. с/у Турция*, стр. 1211, § 68, и *Селмуни с/у Франция* § 76).

64. Съдът отбелязва, че жалбоподателят не е оспорил задържането на документите от полицията пред нито един национален орган и не е посочил никаква причина за пропуската да използва някое от средствата за защита, изброени от правителството.

Жалбоподателят е можел да подаде оплакване по реда на НПК до градския прокурор, а след това по реда на обжалването и до горестоящия в йерархията прокурор, които са компетентни да разгледат действията на полицията и евентуално да предприемат мерки за поправяне на нарушението. Няма индикации, че подобна жалба е била лишена от изгледи за успех. Освен това Съдът не открива никакви особени обстоятелства, които биха могли да освободят жалбоподателя от изискването за изчерпване на това средство.

Ето защо Съдът стига до заключение, че възражението на правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита е основателно.¹⁰

65. Позовавайки се на горните си заключения, Съдът няма да обсъжда основателността на твърденията на жалбоподателя за нарушение на правата му по

---

⁶ Remli v. France

⁷ Selmouni v. France

⁸ Akdivar and Others v. Turkey

⁹ Raif v. Greece

¹⁰ Решението е единодушно.

чл. 8. Преценката му по същество в настоящия случай ще бъде ограничена до оплакванията за нарушение на чл.чл. 6 и 13 от Конвенцията.

II. Относно твърдяното нарушение на чл. 6 от Конвенцията

66-68. Жалбоподателят поддържа, че отказът на вътрешните съдилища да разгледат жалбите му срещу полицейските действия е накърнил правото му на достъп до съд, установено в чл. 6, т. 1 от Конвенцията.

Според правителството правото на достъп до съд не само е било гарантирано на жалбоподателя, но той на практика го е и упражнил, тъй като наказателният съд е разгледал оплакването му срещу изземването на документите в рамките на наказателното производство срещу него. В подкрепа на тази своя позиция правителството твърди и реалното съществуване на две независими едно от друго вътрешноправни средства на защита. На първо място жалбоподателят можел да обжалва пред административните съдилища действията на главния прокурор в качеството му на държавен служител. Успоредно с това пред него стояла възможността да предяви иск за вреди, причинени от държавата в резултат на накърняването на негови лични права, като това производство не било обусловено от предварителни решения на прокурора или административния съд по отношение на законността на полицейските действия. Гражданският съд обсъждал самостоятелно събраните по делото доказателства с цел да установи дали в конкретния случай е имало нарушение на лично право. Той можел да присъди обезщетение за вреди, ако ищецът успеел да докаже, че намесата в правото му на личен живот и правото му на неприкосновеност на дома е била в нарушение на закона или против волята му. Правителството привежда редица примери от практиката на вътрешните съдилища в тази насока.

Жалбоподателят поддържа становището си, че компетентността на административния съд се простира само до преценка на законосъобразността на действията на прокурора и не обхваща самите полицейски мерки, които той е оспорвал. Това не било и в правомощията на гражданския съд. Във връзка с иска за вреди жалбоподателят отбелязва, че наистина е имал право да предяви такъв иск, но той бил средство за закрила на правата на физическите лица и бил неприложим при нарушение на неприкосновеността на работното място.

“69. Съдът отбелязва, че производството пред административния съд е касало оплакването на жалбоподателя за злоупотреба с правомощия от страна на полицията при осъществяването на претърсването и изземването на документите. Съдът счита, че оплакването попада в приложното поле на чл. 6, т. 1 от Конвенцията в гражданскоправния му аспект, тъй като е имало за цел търсенето на защита на индивидуални права срещу намеса от страна на органите на изпълнителната власт. Следователно чл. 6, т. 1 е приложим.

70. Съдът припомня, че чл. 6, т. 1 осигурява на всекиго правото всяка претенция, свързана с негови граждански права и задължения, да бъде разгледана от съд. По този начин чл. 6, т.1 включва “правото на съд”, от което правото на достъп до съд, и по-точно правото да се инициира съдебна процедура по въпроси от граждански характер, е един аспект (виж решенията по делата *Уайт и Кенеди с/у Германия*¹¹, ECHR 1999-I, § 50, и *Голдър с/у Обединеното кралство*¹² от 21.02.1975 г., A.18, стр. 18, § 36).

---

¹¹ Waite and Kennedy v. Germany

¹² Golder v. the United Kingdom

Той напомня също, че Конвенцията е предназначена да гарантира не теоретични или илюзорни права, а такива, които съществуват на практика и са ефективни. Това е особено вярно за правото на достъп до съд, предвид изключително важното място, което правото на справедлив съдебен процес заема в демократичните общества (виж например решението по делото *Еъри с/у Ирландия*¹³ от 09.10.1975 г., А.32, стр. 12-13, § 24).

Освен това, само орган, който разполага с пълна компетентност, включително и с правото да отмени обжалваното решение във всичките му аспекти – по фактическите и по правните въпроси, съответства на понятието “съд” по смисъла на чл. 6, т. 1 (виж например решението по делото *Умлауфт с/у Австрия*¹⁴ от 23.10.1995 г., А.328-В, §§ 37-39).”

71. Съдът отбелязва, че в настоящия случай административните съдилища са отказали да разгледат жалбата на компанията на жалбоподателя на основание липса на компетентност, тъй като спорните полицейски действия са били предприети в рамките на наказателно производство. Контролът върху тяхната законосъобразност е можел да бъде упражнен само от прокурора, чиито актове са подлежали на обжалване пред административните съдилища, съгласно законите и тълкуванието на Върховния съд.

Според Върховния съд обаче, обсегът на преценката на административните съдилища е бил ограничен до законосъобразността на постановеното от главния прокурор. Те не са имали правомощието да разгледат по същество полицейските мерки, нито да ги отменят, ако са в противоречие със закона. По тази причина обжалването на акта на прокурора пред административния съд не би могло да се разглежда като средство, годно да осигури на жалбоподателя поправка на нарушението.

72. Що се отнася до възражението на правителството, че оплакването на жалбоподателя срещу действията на полицията е било разгледано от наказателния съд в рамките на наказателното производство, започнало след изземването на документите по обвинение в укриване на данъци, Съдът приема, че наказателният съд е имал възможност и действително се е произнесъл относно законността на полицейските действия и тяхното влияние върху справедливостта на наказателното производство, но констатациите му са били релевантни само за преценката на наказателното обвинение срещу жалбоподателя. Той не е бил в състояние да отмени спорните мерки или да предостави подходящо удовлетворение. Следователно, наказателният съд не е разполагал с правомощията, изисквани от чл. 6, т. 1.

73. Съдът отбелязва, че съгласно вътрешното право на Естония жалбоподателят е имал възможност да предяви иск за вреди, причинени в резултат на накърняването на негови лични права, но той не е използвал това средство, тъй като е бил убеден в липсата на вероятност за успех.

Съдът припомня, че съществуването на вътрешноправното средство за защита трябва да бъде достатъчно сигурно не само на теория, но и на практика – в противен случай биха му липсвали изискваните достъпност и ефективност (виж например цитираното по-горе решение *Акдивар и др. с/у Турция*, стр. 1210, § 66).

Той е на мнение, че примерите от съдебната практика, представени от правителството в подкрепа на неговото становище, не са относими към настоящия случай. Те касаят претенции за намеса в “личния живот” и “жилището”, разбирани в смисъл, различен от “работно място”, което се включва в широката

---

¹³ Airey v. Ireland.

¹⁴ Umlauft v. Austria

концепция за “личен живот” и “жилище” съгласно чл. 8 от Конвенцията (виж решенията по делата *Ниемец с/у Германия*¹⁵ от 16.12.1992 г., А.251-В, стр. 33-34, §§ 29-31, и *Сосиете Кола Ест и др. с/у Франция*¹⁶, ЕCHR 2002-III, § 40). Нещо повече, примерите се отнасят за периода 1999-2000 г., докато оплакването на жалбоподателя касае положението през 1996-1997 г.

Предвид липсата на съдебна практика, която да покаже, че искът за вреди е бил адекватно средство за оспорване на полицейските действия в офиса на жалбоподателя, Съдът приема, че съществуването на средство за защита пред гражданския съд в съответния момент не е доказано с достатъчна сигурност.

74-75. Накратко, в светлината на гореизложените обстоятелства Съдът счита, че жалбоподателят е бил лишен от ефективен достъп до съд, противно на изискванията на чл. 6, т. 1 от Конвенцията.

Следователно е налице нарушение на чл. 6, т. 1¹⁷.

III. Относно твърдяното нарушение на чл. 13 от Конвенцията

76. Жалбоподателят твърди още, че не е разполагал с ефективно средство за защита пред националните власти срещу претърсването и изземването на документи.

77. Съдът, вземайки предвид заключението си за нарушение на чл. 6, т. 1, не смята, че е необходимо да разглежда това твърдение. В тази връзка той напомня, че изискванията на чл. 13, тъй като са по-ограничени, се включват в тези по чл. 6¹⁸.

Съдът отхвърля исканията на жалбоподателя за обезщетение за имуществени вреди. Приема, че заключението му за нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията само по себе си представлява достатъчна компенсация за претърпените от него неимуществени вреди. Присъжда сумата 1600 евро за направените от жалбоподателя разноски пред вътрешните съдилища и в Страсбург.

---

¹⁵ Niemietz v. Germany

¹⁶ Societe Colas Est v. France

¹⁷ Решението е взето с мнозинство от 6 гласа срещу 1.

¹⁸ Решението е единодушно.